

MAIJA VÄISÄNEN

Waldemar Becker jääkäriliikkeen ideologinen isä

**Suomessa kevytmielisenä seikkailijana, Becker-Beinä, ivailtu eversti Waldemar Becker oli terävä aikansa kansallisten liikkeiden ja suurvaltopolitiikan tuntija. Se että hän oli myös Suomen jääkäriliikkeen ideologinen isä, on jäänyt tähän asti toteamatta, vaikka oletta-
mus siitä on esitetty.**

■ Egyptin kediivin (1871), Serbian (1874–77) ja Turkin vastaisten vapautusliikkeiden palveluksessa ja kirjeenvaihtajana Balkanilla toiminut Evert Gustaf Waldemar Becker¹ (1840–1907) oli nähnyt eri kulttuureihin kuuluvien kansallisuuksien, yhä voimistuvan slaavien yhtenäisyyttä ajavan panslavismin ja suurvaltopolitiikan ristiriidat. Henkilökohtaisissa kontakteissaan Saksan sotilasjohdon kanssa hänelle oli kirkastunut Saksan suurvaltopoliittinen merkitys. Hän oli kirjeenvaihdossa von Moltke vanhemman veroisen kenraalin August von Goebenin (1816–80) kanssa tämän kuolemaan asti ja muihin entisiin aseveljiinsä Espanjan Marokon sodan (1859–60) ajoilta.²

Balkanin kokemusten, asiatietojen ja vertailujen pohjalta Becker julkaisi Pariisissa 1880 kaksi artikkelisarjaa, jotka ilmestyivät myös kirjoina: toinen koski Albaniaa ja albanialaisia,³ toinen Suomen asemaa Venäjän yhteydessä ja Suomen tulevaisuuden visiota. Kirjassen nimi ilmensi tämän vision: *La Finlande indépendante et neutre* (Itsenäinen ja puolueeton Suomi). Suomi saataisi itsenäistyä vain suursodan vallitessa Itävalta-Unkarin, Saksan ja Englannin tueman aseellisen kapinan avulla. Kapinaan olisi valmistauduttava hankkimalla sotilas-koulutusta etukäteen.

Sekä Suomen että Albanian kysymys tulivat Beckerin kynästä ensi kertaa eurooppalaisen lukevan yleisön ulottuville.⁴

Teoksensa Becker lähetti mm. Marokon sodan aikaisille saksalaisille aseveljilleen von Goebenille, kenraaliluutnantti von Sandrartille ja maatalousministeri vapaaherra Robert Lucius von Ballhausenille.⁵ Jälkimmäisen poika Hellmuth Lucius von Stoedten oli ensimmäisen maailmansodan aikana Saksan Tukholman lähettiläs, josta Herman Gummeruksen ja Fritz Wetterhoffin sähköisä käytettiin peitenimeä ”Müller”.⁶

Visio Suomen itsenäistymismahdollisuuksista jäi itämään Saksan sotilasjohtoon ja ulkoministeriöön, mihin vaikutti osaltaan Beckerin teos. Osmo Apusen mukaan suomalaisten nostattaminen Venäjää vastaan oli Saksan sodanjohdolle poliittista sodankäyntiä, johon kuului myös Ruotsin intervention lietsominen. Selvimmin tehtävän delegoi ulkoministeriölle nuorempi von Moltke.⁷ Niinpä oitis maailmansodan puhjettua ulkoministeriön (ja itävaltalaisen Carl Fischerrin) taholta otettiin ensimmäiset kontaktit

1. E. Becker, Becker bey – en förkämpe för Finlands självdändighet, *Hufvudstadsbladet* 22.2.1957. Hampantäyttämisen dosentti, professorin arvonimen saanut Erik Enzio Becker (1886–1971) kirjoitti isosedästään elämäkerran (*Becker-Bei. Suomalainen sotilas ja poliitikko*. Hämeenlinna 1968), johon on suomennettu myös isosedän kirjoituksia. Ks. myös Erik Beckerin kokoelma, HYK. Erik Becker ei ole tiedostanut Becker-Beitä Egyptistä saatuun arvonimeen *bei* (*beg*) pohjautuvaksi ironiaksi, ks. viite 4. Itsestään Waldemar Becker käytti äitinsä kuoleman (1883) jälkeen tämän muistoksi nimeä Becker-Reuterskiöld.

2. von Goeben-Becker 17.9.1869, 20.7.1973, 4.6.1874, 2.4.1875, 27.8.1877, 22.6.1880; J. Sandrart-Becker 5.7.1880; Lucius-Becker 29.3.1880, W. Becker-Reuterskiöldin kokoelma, KA. von Goebenistä ks. *Neue Deutsche Biographie (NDB)*, julk. Historische Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaft, Berlin 1964, Bd. 6, 278–279.

3. *L’Albanie et les Albanais*. Paris 1880.

4. Suomea koskevan teoksen herättämistä reaktioista ks. J. Paasivirta (1958) ”Becker-Bey” ja J.V. Snellman, *Turun Historiallinen Arkisto* 14, 200–234; ks. myös *id.*, *Suomi ja Eurooppa. Autonomiakausi ja kansainväliset kriisit*. Helsinki 1978.

5. Viite 2. Sandrart: E.H. Kneschke (julk. 1868), *Neues allgemeines Deutsches Adels-Lexicon*, Leipzig, VIII, 43; Robert Frhr. Lucius von Ballhausen (1997) *Adelslexicon*, Hauptbearb. Walter v. Hueck, Bd. VIII, 80; *NDB*, Bd. 15, 278–279.

6. *NDB*, Bd. 15, 278; O. Apunen (1965) *Suomi keisarikunnan Saksan politiikassa 1914–1915*, Helsinki, 290; J. Sundwall (1919) *Kring jägarbataljonen. Minnen och anteckningar från krigsåren i Berlin*, Helsingfors, 154.

7. Apunen (1965), 62.

suomalaisiin (Konni Zilliacus, Adolf Törngren, Herman Gummerus), ja jääkäriiliike sai alkunsa.⁸ Oiva Turpeinen on osoittanut, että Venäjän viranomaisten mukaan jääkäriiliikkeen käytännön järjestelyt olivat lähes kauttaaltaan saksalaisten käsissä.⁹ Myös laillisuusmiehenä pysynyt Adolf Törngren oli jo vuonna 1915 sitä mieltä, että saksalaiset olivat alkaneet suomalaisten sotilaskoulutuksen vain omia sotilaallisia yrityksiään silmällä pitäen.¹⁰

Vastakaikua Saksan ehdotukset saivat tunnetusti useimmista ensimmäisellä venäläistämiskaudella passiivista vastarintaa tehneistä ja harvoista aktivisteista (Zilliacus, Gummerus). Kulttuuriadressin nimien keräyksessä Becker oli avustanut maanmiehiään Italiassa ja oli kirjeenvaihdossa mm. passiivista vastarintaa kannattaneen Werner Söderhjelmin kanssa. Tämän välityksellä Becker varotteli Söderhjelmin serkkua, *Fria Ordian* julkaissutta Konni Zilliacusta.¹¹ Venäläisistä oppositiorivistä piti olla yhteydessä joko kaikkiin eikä vain joihinkin, ja mieluummin oli pidettävä yhteyksiä autonomiaa tai eroa Venäjästä havitteleviin kansallisuuksiin. Ennen kaikkea oli pysyttävä vahvasti ja kärsivällisesti passiivisen vastarinnan kannalla. Ei pitänyt luulla, että itsevaltius oli Venäjällä ainoa vihollinen, sillä *la raison d'état* (valtion etu) suhteissa vähemmistöihin tai alusmaihin vallitsi niin perustuslaillisessa Saksassa kuin parlamentaarisessa Englannissa tai liberaalissa Amerikassakin.¹² Becker sai Napoliin *Fria Ordian* ja käänsi sen artikkelit italialaisissa aikakauslehdissä.¹³

Pantakoon merkille, että Beckerin kirjeitä Söderhjelmile on erityisesti ajalta jälkeen sen, kun ”kevään 1902 aikana hajosi vuoden 1899 melko suuri yksimielisyys ’myöntävyys’- ja ’laillisuus’-mielipiteiksi.”¹⁴ Huh-tikuussa oli uusmaalaisten vuosijuhlissa lakautetun *Nya Pressenin* aiempi päätoimittaja Axel Lille puhunut Irti Venäjästä -teemasta. ”Oli päästävä eroon *taantumuksesta* Venäjästä, riippumattomaan Suomeen”¹⁵. Matti Klinge on johtanut Lillen idean 1850-luvun viikinki-ideologian ajoilta. Mutta sanonta *riippumattomaan Suomeen* viittaa siihen, että myös uusmaalai-

sen Beckerin *La Finlande indépendante et neutre* oli Lillen inspiraation lähteitä.¹⁶

Beckerin ajatukset itivät suomalaisessa laillisuusrintamassa, vaikkei ajatusten alkuperää enää ehkä tunnistettu tai haluttu yhdistää niitä Becker-Beihin. Toisen venäläistämiskauden aikana laillisuusmiehet joutuivat havaitsemaan, että perustuslaillinen Venäjä oli ainakin yhtä suuri vaara kuin autokraattinen. Siitä Becker oli 1902 muistuttanut Zilliacusta. Joka tapauksessa Suomen yliopisto-opetuksen, teknisen kehityksen ja teknologian, talouselämän ja kirkon yhteydet Saksaan olivat jatkuvasti laajentuneet, kuten kosmopoliittisuutta korostaneiden kontaktit Ranskaan ja Pietariin.¹⁷ Valtaosa Saksassa oleskelleista laillisuusmiehistä oli suursodan puhjettua helposti käännytävissä aktivisteiksi, kuten käy ilmi Johannes Sundwallin 1919 julkaistuista muistelmista:

8. Apunen (1965), 64–79.

9. O. Turpeinen (1989) *Keisarillisen Venäjän viranomaisten subtautuminen jääkäriiliikkeeseen*. (HYHL:n julkaisuja N:o 7), Helsinki.

10. Apunen (1968), 195.

11. Becker-Söderhjelm 25.8.1902, 27.9.1902, 12.10.1902, 23.10.1902, 11.11.1902, 13.3.1904, 2.4.1906, s.d.; Becker-Söderhjelm/Zilliacus 26.9.1902; Werner Söderhjelmin kokoelma, HYK. Muita näissä kirjeissä mainittuja Beckerin suomalaisia kirjekontakteja olivat Leo Mechelin (1839–1914), juristi ja myöhempi korkeimman oikeuden presidentti Hjalmar Neovius (1877–1960) ja romanisti ja perheystävä (13.3.1904) Axel Wallensköld (1864–1933).

12. Becker-Söderhjelm/Zilliacus 26.9.1902, Werner Söderhjelmin kokoelma, HYK. Kyseessä oli ilmeisesti vastaus Zilliacuksen 1902 Tukholmassa julkaisemaan teokseen *Det revolutionära Ryssland*, ks. M. Klinge, Konrad (Konni) Viktor Zilliacus (1855–1942), *Kansallisbiografia*. Beckerin neuvoilla näyttäisi olleen vaikutusta Zilliacuksen ”yleisvenäläisen oppositiorintaman” (vrt. Klinge, *L.c.*) muotoutumiseen.

13. Söderhjelm lähetti Beckerille Suomea koskevia painatteita ja välitti viestejä Wallensköldille ja Zilliacukselle, viite 11, erityisesti Becker-Söderhjelm/Zilliacus 26.9.1902.

14. M. Klinge (1989) *Keisarillinen Aleksanterin Yliopisto 1808–1917*, Helsinki, 833.

15. Ed. viite.

16. Beckerin ystävä Haminan kadettikoulun ajoilta oli ollut *Helsingfors Dagbladin* päätoimittaja Robert Lagerborg (1835–1882), joka oli julkaissut lehdessään 1878–79 Beckerin kirjoituksia. Robert Lagerborgin poika Rolf (1874–1959) herätti jo vuosisadan alussa huomiota kirkolliskristillisistä tunnusmoraalia vastustavilla mielipiteillään, ks. M. Klinge (1978) *Ylioppilaskunnan historia 1918–1960*, Helsinki, 144.

17. Paasivirta 1978 (viite 4).

Waldemar Becker. Museovirasto.

venäläistämissuunnitelmat, nk. marraskuun ohjelma, julkistettiin samanaikaisesti – *buom!* – saksalaisessa ja pohjoismaisessa lehdistössä. ”*Ett egendomligt sammanträffande*” oli, että juuri samaan aikaan, marraskuun loppupuolella suomalaisten pariin ilmestyi varatuomari Fritz Wetterhoff, joka ”*tog initiativet till det, som i stillbet rört sig i de enskildas tankar*”.¹⁸

Syksyn 1914 aikana useilla eri tahoilla kypsyi päätös sotilaallisen koulutuksen hankkimiseksi suomalaisille vapaaehtoisille Ruotsissa, Tanskassa tai Saksassa, mm. uusmaalaisessa osakunnassa.¹⁹ Paitsi osakunnan vanhoilla laillisuuden ja jopa aktivismin (Eugen Schauman) perinteillä vaikutusta saattoi olla myös sillä seikalla, että osakunnan kuraattorina 1896–98 ja inspektorina lähes koko toisen venäläistämiskauden (1907–10 ja 1910–13) oli Beckerin kirje- ja perheystävä Axel Wallensköld.²⁰ Uusmaalaiseen osakuntaan liittyi vuonna 1916 myös Söderhjelmin nuorin poika Johan Otto vastoin perheen perinteitä.²¹

Suomen itsenäistyttyä entiset jääkäriiliikkeen veteraanit muistelivat luonnollisesti omia ja tovereiden tekemisiä, ja kansallinen historiankirjoitus korosti silloisten aktivistien roolia jääkäriiliikkeen synnyssä. Saksalaissuuntauksen vastustajana tunnettu Törngren nimesi sentään Beckerin kaukokatseiseksi poliittiseksi kirjailijaksi, joka oli ennustanut oikein ensimmäisen venäläistämiskauden toimenpiteet ja esittänyt Suomen ainoaksi mahdollisuudeksi aseellisen vastarinnan Itävalta-Unkarin, Englannin ja Saksan tuella.²²

Entä Beckerin ehkä tärkein kontakti Werner Söderhjelm? Ensimmäisellä venäläistämiskaudella Söderhjelm oli ollut kiihkeä perustuslaillinen ja vähällä tulla karkotetuksi maasta Bobrikoffin aikana.²³ Maailmansodan aikana hänet pidätettiin, mutta jouduttiin muodollisten todisteiden puutteessa vapauttamaan. Hänen saksalaissympatian ja yhteydet separatisteihin todettiin, mutta Ruotsin lehdistön kiivas reaktio ja Venäjän Ruotsin lähettilään mukaan myös kuninkaan veljen, prinssi Eugenin yhteydenotto Söderhjelmin Ruotsin matkan puolesta vaikuttivat: Söderhjelm sai luvan kolmek-

si kuukaudeksi eikä terveyssyihin vedoten palata Suomeen.²⁴

Kuvan Beckeristä kosmopoliittisena, galanttina seikkailija ”Becker-Beinä” vakiinnutti juuri Söderhjelm vuonna 1920 julkaisussa teoksessaan *Kotimaisia kulttuurikuvia* siitä huolimatta, että hän oli tuntenut Beckerin henkilökohtaisesti, ollut tämän kanssa kirjeenvaihdossa ja ”kulttuurikuvaa piirtäessään” hänellä oli käytössään myös Beckerin arkisto. Miksi Söderhjelm keskittyi kertomaan pikantteja yksityiskohtia seikkailijan elämästä?²⁵ Miksi hän ei kertonut Beckerin terävistä ja kaukonäköisistä analyyseistä, esimerkiksi kuinka Becker – vuoden 1920 ja nykyhorisontista katsoen – erittäin osuvasti analysoi Italian ulkopolitiikkaa vuonna 1902? Tai Beckerin kannasta (23.10.1902), ettei pienikään maa ole niin vähäpätöinen, että se voisi *på våra tider* elää muista erillään ja olla välittämättä siitä mitä tapahtuu rajojen ulkopuolella?

Söderhjelmillä oli ilmeisesti aikansa professorin²⁶ käsitys siitä, mitä laaja yleisö haluaa: ei mitään vakavaa tai syvällistä, vaan latteaa viihdettä ja ”lemmenseikkailuja”. Myös häntä itseään²⁷ näyttävät puhutelleen enemmän värikkäät seikkailut kuin historiantutkimus. Pääsyy lienee kuitenkin, että

18. J. Sundwall (1919) *Kring jägarbataljonen. Minnen och anteckningar från krigsåren i Berlin*, Helsingfors, 11–12.

19. Apunen (1968), 100–101.

20. T. Carpelan – L.O.Th. Tudeer (1925) *Helsingin yliopisto. Opettajat ja virkamiehet vuodesta 1828*, II, Helsinki 1925.

21. Klinge (1984), 171.

22. A. Törngren (1930) *På utländsk botten. Från Finlands författningskamp åren 1899–1905*, Helsingfors; T. Helen, Johan Adolf Törngren, *Kansallisbiografia*.

23. M. Klinge (1984) *Professoreita*, Helsinki, 176.

24. Turpeinen 1980 (viite 9), 200–208.

25. W. Söderhjelm (1920) *Kotimaisia kulttuurikuvia*, Helsinki. *Kansallisessa elämäkerrastossa* (1927) Söderhjelmin luoma kuva on varsin samanlainen: ”B. oli tavattoman kaunis mies”, jolla oli monia ”lemmenseikkailuja”. Lomassa kerrotaan myös ”paljon huomiota ja paheksumista” herättäneestä ”lentokirjasta” *La Finlande indépendante et neutre*, tekijän osaksi tulleesta ”pannaan julistuksesta” ja kirjallisesta toiminnasta 1900-luvun alussa.

26. Vrt. E. Friedell (1950) Uuden ajan kulttuurihistoria, Helsinki 1950, 3, 514–515, ja ed. viite.

27. Vrt. Klinge (1984), 172–175. Sama koski ilmeisesti Erik Beckeriä (viite 1).

”loppuun saakka suomenmielisestä”²⁸ Söderhjelmistä oli 1919 tullut Suomen ensimmäinen Tukholman lähettiläs. Sekä yliopiston että diplomatian arvomaailma oli hyvin viktoriaaninen²⁹ – siitä filosofian tohtori Liisi Karttusen uran kehitys on havaintoesimerkki.³⁰ Arvoihin kuului myös uuden tasavallan perusarvojen kunnioitus. Niihin taas kuului J. V. Snellman, jonka johdolla Becker oli 1880 leimattu Becker-Beiksi, kevytmieliseksi ja vastuuttomaksi seikkailijaksi, jonka kirjoituksilla ei ollut mitään arvoa.³¹ Beckerin kirjan ilmestyessä oli Suomessa juuri (2.3.1880) juhlistettu Aleksanteri II:n 25-vuotista hallituskautta aktiivisin lojaalisuuden osoituksin, ja Beckerin näkemys sekä autonomian heikosta³² perustasta että sen tulevaisuudesta yllätti suomalaiset täysin.

Beckerin vision mukaisesti, tosin vain Saksan tukeman aseellisen kapinan avulla itsenäistyneen Suomen tuore Tukholman lähettiläs ei voinut poiketa neljäkymmentä vuotta aikaisemmin Snellmanin arvovalalla Beckeriin lyödystä leimasta, vaan hän jatkoi sitä.³³

Becker oli kirjoittanut mm. Venäjän politiikasta Kauko-Idässä (1904) ja Venäjän ja Englannin kilpailusta Intian rajoilla Afganistanissa (1906). Venäjää koskevia pohdintojaan hän julkaisi 1906 nimimerkillä ”Ilmarinen” kirjana *La Russie, son passé, son présent* (Venäjä, sen menneisyys ja nykyaika).³⁴ Hän näki, että eurooppalaisten arvojen

uhaksi oli Turkin sijaan tullut uskonto-olojen, hallinnon ja erityisesti talouselämän suhteen lohduuttoman anarkistiseksi ja sen vuoksi yhä hyökkäävämmäksi ja kansalliskiihkoisemmaksi käynyt, itsevaltaisesti johdettu Venäjä. Visio vaikutti taas ajankohtaiselta 1990-luvulla toisen Tshetshenian sodan käynnistytessä. ■

28. Klinge (1984), 170.

29. Marja Engmanin mukaan (*Det främmande ögat*. Alma Söderhjelm i vetenskapen och offentligheten, Helsingfors 1996, 139–142) sisarusten Werner ja Alma Söderhjelmien erimielisyydet kasvoivat heti veljen siirryttyä professorin virasta diplomaatiksi ja kehittyivät välirikoksi. Professori-diplomaatti ei sietänyt sisaren ”asiantuntematonta pakinoitua”.

30. M. Väisänen, Liisi Karttunen (1880–1957), *Kansallisbiografia*.

31. Paasivirta 1958 (viite 4).

32. Autonomia perustui keisarin sanaan, jonka hän, seuraaja tai Venäjän uusi hallitusmuoto voisi peruuttaa. Vrt. Snellmanin pääkirjoitus, *Morgonbladet* 2.3.1880.

33. Olen lehtimies-kirjailija ”Outsider”-Aarne Haapakosken tyttären ystävällisellä avustuksella voinut todeta, että Suomen lehdistössä 1880 ”jonnekin zulukaferien ja patagonialaisten keskuuteen” toivotellun Becker-Bein lähes uskomattomista vaiheista on Outsider ottanut aineksia fiktiivisiin henkilöhahmoihinsa: niin komeaan ja kaikista vaaroista selviävään sankari Kalle Kustaa Korkkiin kuin eri puolilla maailmaa vaaroihin joutuvaan, kauniisiin naisiin hurmautuvaan ja mielikuvituksellisiin arvoasemiin pääsevään prinssi-eversti Pekka Lipposeenkin.

34. Teoksen Becker lähetti mm. Ruotsin kuninkaalle, Gustaf Celsing-Becker 22.5.1906, W. Becker-Reuterskiöldin kokoelma, KA.